

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR
NYELVTUDÓ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1972 DEC

KRITIKA

Budapest

027 44

244 Petőfi nyolc esztendeje

Nem vagyok Petőfi-szakértő. Szeptember végén, amikor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — egy kevéssé választékos címlista alapján, kultúrújságírói foglalkozásom okán, vagy ismeretlen könyvtáros barátom jóvoltából — *Petőfi napjai a magyar irodalomban* című kiadványát megküldte nekem, először nem tudtam boldogulni vele. Endrődi Sándor 1911-ben megjelent munkájának „egykorú nyomtatványok másaival” bővített faksimile kiadása első átpörgetésre keveset ígért. Alig többet, mint a költő fellépésétől haláláig (1842—1849) megszámlált Petőfi-kiadványok, sajtóközlemények és bírálatok pedáns bibliográfiáját. Címzavak, lelőhelyek, évszámok. Egy forró költősors ólombetűs adatai. Arra gondoltam tehát, hogy e gyűjteményt, titkos illetlenséggel, becséreltem a könyvesboltban. Esetleg, nemesebb ötletre derülve, elajándékozom egy Petőfi-kutatónak. Ilyen dilemma közben ért a Kritika szerkesztőjének kitüntető felkérése: hogy nem írnék-e rövid ismertetőt a kötetről? Mielőtt a feladatot, kelő szabadkozással, elhárítottam volna, a magam megnyugtatóra is bővebb kóstolót akartam venni belőle. Amire is egy éjszakai ébrenlét kényelmes alkalmat kínált.

Elnézést a túlzó alanyiságért. De a mű érdekességét így módon tudom leginkább megközelíteni. Alighogy paplanomra hűztam a kötetet s a címszavak alá néztem, kiderült, hogy jóval többről van szó, mint első könnyelműségemben gondoltam. Endrődi gyűjteménye nemcsak alapos bibliográfiát, hanem teljes szövegeket is közöl. Magába gyűjti mindazt, ami Petőfittől és Petőfiről a korabeli magyar sajtóban megjelent. Soha ennél izgalmasabb dokumentumot! Már szertelenül lapozgatva a kötetben, ily kiáltó mondatokon akadt meg a tekintetem:

„Tűzlelke magas szárnyalatával, villámként tört magának saját, önállású utat a magyar irodalom egén, s most már a legfényesebb, legnagyobb csillagzatok között ragyog ő itt, hideg gúnymosollyal tekintve az apró, hulló csillagcskák irigy kacintásait...”

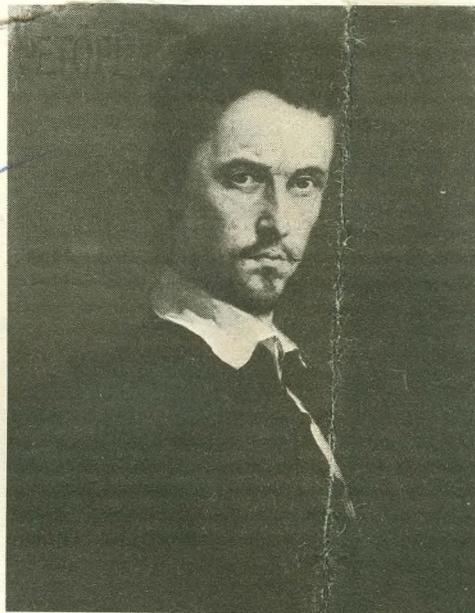
Majd:

„Az, aki így ír, nem a szűz múza fölkenete, s azok, kik az így író költőt magasztalják, a szent művészetnek nem avatottjai. Így dal-

lani annyit tesz, mint a költészet istenének szép és égi ajándékaival rútol visszaélni, abból csúfot úzni; ily kifakadásokat magasztalni, annyit: mint a műveltség, lélek és szívképzettség helyett a feslettségben találni ízlést és életet!...”

S még a pusztá mondattörődék is! Az égig emelő építhető ornsok és pokolba taszító becsmérések, aranytollal írt hasonlatok és méregtől fuldokló jelzők, a főnevek, igék, köztiszavak, felkiáltójelek: igen, még a központozás ellentmondó dinamikája is! Csak úgy, ahogy a szem a betűtömegeből előrántja őket: „költész úr”, „genie”, „tűzlángú poeta”, „czinketermetű, kihez hős kard nem illik”, „kitűnőleg magyar”, „gondatlan tengerhajó-kormányos, ki félrevetvén iránytűjét, a szélre bízta magát és szerencsésjét”, „Heine legkülönb rokona”, pártkodó, ki „elrabolja tőlünk a vérnyugalmat”, „lelkemadta teremtette Kunfia!”, „átabota zagyvalékok” szerzője, „a legdicsebb népköltő”, „lealjasul a pórhoz, hogy sületlen viczeivel azt megkaczagatassa...”

PETŐFI ARCA A KÉPZŐMŰVÉSZETBEN

Benczúr Gyula: Petőfi mellképe. Olajfestmény, 1909. Petőfi Irodalmi Múzeum

A *Petőfi napjai* nemcsak a költő teljes pályaképet nyújtja, hanem egy irodalomtörténeti korszak élettrajzát is. Mindenképp a legizgalmasabb nyolc esztendő. (Ehhez csak az Ady fellépte utáni évtized, a Nyugat startkorszaka lenne fogható.) A bibliográfiai adatokból és idézetekből kialakuló pályakép mozgásában mutatja be a költőt. S miként a háló, amelybe rendkívül nagy hal került: úgy reng-rang-vonaglik Petőfi fickándozásaitól a politikai és irodalmi közélet is. Az a nyolc esztendő, amelyet a kötet az irodalomtörténeti időből kimerít.

Petőfi valóban a csizmája sarkával rúgta be a szalonajtot. Nem törődve azzal, hogy az ajtó élével a közelállókat mindjárt fellöki. Milyen búbot ejtett már zsenge költő korában a derék Garay János homlokán! Aki nem követett el más vétséget, mint hogy — nyilván kitüntetésnek szánva — teljes névvel közölte lapjában Petőfi „incognitóban” beküldött versét. „De mind a mellett is e nemes szándék szöszegéssel volt egybekötve — írta fölhevült glosszájában a már népszerű költő —, ami pedig aligha legragyozóbb oldala az embernek és ezen fölül írói jogtapodással, mi megint nem nagyon dicséretes oldala hírlapszerkesztőnek.” És nem sokkal később a kevésbé derék, mert ráadásul rossz költő, Szeberényi Lajos esete, Petőfi mily erős ütással boksztolta ki belőle, hajdani diáktársából az irigységet! Szeberényi „Tavas” címmel ártatlan „önképzőkör” antológiát adott ki a volt pápai diákok verseiből: Petőfi korai poemáit is saját zöngeményei közé emelve. Mire a költő nyílt levelet írt a „papai képző-társulathoz”, megígérve: „a Tavasz második füze-

tébe majd összeszedem katonakoromból megmaradt alexandrinus verseimet, úgy hiszem, szívesen veendi a t. társ., miután azok még rosszabbak, mint melyek most jelentek meg.” Szeberényi e levél miatt egy „objektívnek” álcázott — elismerő, de a kifogásokra kihegyezett — bírálattal állt bosszút. Ráadásul névrejtve — S most szállt fel csak az epe a költő torkába! Szeberényi barátját is pellengérré állította, így vesszözte meg őket a lapjában: „épen belém kaptak, én belém, kire ők hajdanában csak olyan formán néztek le, mint néle a nagy, nagy ökor a lábainál szaladó kicsiny pacsirtára.” Petőfi nemcsak a közelítő forradalmat, saját költősorsát illetően is nagy-szerű látnoknak bizonyult. S már jó előre elkezdte magának — mennyi joggal, ki sem mondhatjuk! — később megszolgált halhatatlanságának öntudatát. De lehetett volna e másként berobbanni e sírkoszorú-szagú, hervadás-illatú irodalmi világba? Ahol Vörösmartyt is amolyan élő síremléknek tekintették. Amahogy növekszik a Petőfi-életmű, úgy gyűrülnek a személyes ügyekben vívott, ifjonti hírlapi csatározások. A költő személye tággabb teret kap, nagyobb termet, visszhangosabb akusztikát: egy egész nemzetét. S a nemzetben-népsorsban gondolkodó művész indultainak javát szinte maradéktalanul felszívják a művek. Pedig az alkalmi pengevillogtásra, ellentámadásra, visszavágásra lenne ok bőven! Bőszítő és megmosolyogtató is egyben amit Petőfi elpártolt hívei s ellenfelei a korabeli sajtóban nyakra-főre írnak. Egy bizonyos Nádaskay Lajos a korai népdalokról: „P. úr... kelleitnél többet foglalkozik magával... Igen számos verse van, mellyben én-jét nem csak hogy elpalástolni nem bírja, nem akarja, de sőt többször egyenesen verse homlokára tűzi; mi módjával, kedélyes modorban megbocsátható ugyan s verselésnek megjárja, de a költészet magas mérlezeit rájok illesztünk alig lehet.” Császár Ferenc *A helység kalapácsáról*: „Az ég ne adja, hogy a szép ősi magyar jellem illyekben akarja magát visszatükrözni, ne adja soha, hogy Árpád nemzetének eredeti ép lelke illyekben tudjon művelvet, műgyönyört találni!” Zerffi I. G. a *János vitézről*: „Stilereditésig, új gondolat, figyelemfeszítés, allegorai mélység és amaz aranyigazság, mellyet képregék rendszerint a kísértetszerű és rémteljes varázsszavak mögött rejtgetnek — nem lepik meg benne olvasót: benső melegség nem hevíti, emeli, boldogítja őt.” Greguss Agost az *Összes költeményekről*: „Az is bölcsen rendelék az istenek, hogy Petőfi nem vaspapíron adta ki verseit s hogy nem is írta azokat vastollakkal, de egészen egyszerű libatollakkal; így legalább nem fog-nak megrozsdásodni. Nem rozsdá, de egerek s molyok fogják azokat tápul használni...” Emez a „Hát kendnek tán az inába szállt a bátorsága”-szólást „kellemetlen, durva kifakadásnak” nevezi, amaz a „Francziaország és India határos” naiv mesemotívumát oly hamisságnak tartja, mely „a nép butaságát növeli s a költemény sem nyer általa”. Teremtőm! E számár idézetek módelett tanulságosak is. Arra vallanak, hogy lám, micsoda virulencia él a műbírálók idétlén terminus technicusában! „Kelleitnél többet foglalkozik magával...” „Mi módjával, kedélyes modorban megbocsátható ugyan...” Ne adj isten hogy a nép „ép lelke illyekben akarja magát visszatükrözni...” „Kellemetlen, durva kifakadások...” Az ötvenes évekre gondolva töprengésre késztet, hogy e közhelyek éppen Petőfi nevével vészelték át egy évszázadot. De a költő később már rá se mordult az ilyen szakmai impertinenciákra. Sürgősebb dolga volt. A honi csavargások, a szerelem, a házasság, '48. Utóbb irodalmi ügyekben csak akkor perelt, amikor a Nemzeti Színház — drámáját „bérletfolyamba” rakva — előnytelenül bánta vele. Vagy ha rajta keresztül másokat ért sérelem. Illetve, amidőn az *Úti levelek* — e művé valorizált napló — heves őszintesége úgy kívánta. De perelt helyette Vahot Imre, a szerkesztő, Emich Gusztáv, a kiadó, Eötvös József az író társ s az a hatvankét névtelen levélíró aki ellenlábását, a Honderű szerkesztőjét megfenyegette.

Az irodalmi pörökre a korabeli sajtó bő alkalmat kínált. A Pesti Divatlap, a Hazánk, az Életképek, a Szépirodalmi Szemle, a Honderű. Az egykorú folyóiratok, elnevezésükhöz híven, igazi folyóiratok voltak.

valami állandóan *folyt* s nem állt bennük. A lapok irodalmi közügyekben szüntelen „magánlevelezést” folytattak egymással: a radikálisan haladó szellemű Pesti Divatlap csakúgy, mint a pukkasztóan reakciós Honderű; az egyik elfogultan védelmezve, a másik szemenszedett érvekkel támadva a költőt. A Pesti Divatlap egy-egy Petőfi-versére a Honderű sajtvelejű, ám pulykamérgees glosszátora válaszolt; s a válaszra a következő számban újabb felelet érkezett; majd a feleletre egy még dühösebb támadás... A sajtó utóbb már a költő magánéletének eseményeit is szemmel tartotta: „E hó végén visszaérkezik a főváros kebelébe Petőfi Sándor...”, „Petőfi Nógrádmegye táblabírájává neveztetett ki...”, „Petőfi-nek Kolozsvárra átutaztában a tanuló ifjúság fáklyás zenével tisztelgett, barátai ízletes östebédet rendeztek...” „Petőfi beteg volt, de már jobban van...” — olvashatjuk imittamott. Ez irodalmi perpatvarokból és hírekből szinte napról napra rekonstruálhatjuk a költő nyolc esztendejét.

Éjjel fél kettőkor vettem kézbe a *Petőfi napjait*, s hajnali hat órakor tettem le. Aztán még három estét töltöttem el tanulságos és izgalmas társaságában.

GALSAI PONGRÁC